D·N
26/8 1954

Rävspel mot rättskontrollen

För någon tid sedan påstod Morgon-Tidningen att oppositionens krav på ökad rättskontroll över förvaltningen skulle medföra samma situation som i USA, där högsta domstolen har befogenhet att ogiltigförklara unionella och statliga lagar som befinns vara grundlagsstridiga. Därefter sökte man framställa denna amerikanska ordning som orimlig, särskilt genom sina konservativa konsekvenser; högsta domstolen hade, erinrades det, underkänt vissa av de lagar som hörde till Franklin Roosevelts nya giv, och en ändring i praxis hade skett först sedan domstolens majoritet genom nya utnämningar kastats om. Detta försök att propagera mot kravet på rättskontroll tedde sig så konstigt att varje kritik föreföll onödig. Nu har emellertid statsministern i sin radiointervju begagnat alldeles samma grepp. Är det på grund av ren okunnighet eller föreligger ett försök till avsiktlig förvrängning? Det är svårt att tänka sig att statsministern i en av valstridens mest centrala frågor underlåtit att skaffa sig elementära kunskaper, och det andra alternativet verkar därför, hur olustigt det än är, som det mest rimliga.

Förvrängningen är total, men icke desto mindre relativt komplicerad. Det märkliga med den amerikanska författningen är inte främst att den ger domstolarna, i sista hand högsta domstolen, den nyss omnämnda prövningsrätten — det förekommer i många länder — utan att så många allmänna bestämmelser finns, vilka ger prövningsrätten en utomordentligt vid och samtidigt vag omfattning. Författningen stadgar exempelvis förbud mot alla beslut som berövar någon "liv, frihet eller egendom utan behörigt rättsförfarande" (due process of law). Denna bestämmelse, den mest generella och oftast tillämpade, gör det möjligt för domstolarna att på ytterst obestämda, av den subjektiva uppfattningen starkt beroende skäl pröva huruvida en lag överensstämmer med vissa traditionella, aldrig preciserade grundsatser (många volymer har skrivits om vad "due process of law" innebär utan att klarhet skapats, ty det är domstolarnas egen skiftande praxis som ytterst blir avgörande). Därmed får de amerikanska domstolarna en alldeles enastående makt, en makt som kunnat utnyttjas politiskt, i viss utsträckning rent partipolitiskt. Parentetiskt bör det fastslås att utövningen av denna makt självfallet inte kan bedömas med hänvisning till några speciella domstolsutslag. På 1930-talet verkade högsta domstolen ofta som en rent konservativ "tredje kammare"; under senare år har den snarast verkat som pådrivare i radikal riktning, främst genom att värna tryckfriheten och genom att ogiltigförklara en rad lagar som begränsar negrernas rättigheter och likställighet. Att helt allmänt beteckna denna domstol som farlig är lika dumt som att förklara den svenska riksdagen farlig därför att man i vissa fall reagerar mot dess beslut.

Läget i Sverige är ett helt annat. Det är omstritt om våra domstolar kan åsidosätta en lag såsom stridande mot grundlagen; något klarläggande utslag från högsta domstolen finns inte på denna punkt. Saken är av mycket begränsad betydelse, ty vår författning saknar de allmänna förhållningsregler som skulle kunna ge domstolarnas prövning större betydelse; man torde vara ganska ense om att den s. k. rättighetsförklaringen i § 16 här inte är användbar. En utvidgning och precisering av vederbörande bestämmelser föreslogs visserligen, för övrigt under socialdemokratisk medverkan, av en kommitté år 1941, men det var här fråga om något ojämförligt mindre än vad som finns i USA och på andra håll. Och ingen människa har såvitt bekant ifrågasatt att vi skulle införa grundlagsbestämmelser möjliggörande en rättskontroll av amerikansk typ.

Redan därmed är alla försök att bemöta kraven på ökad rättskontroll i Sverige med tal om högsta domstolen i USA sakligt sett slag i luften — varmed inte bestrids att dylika försök, hur falska de än är, kan ha en viss agitatorisk effekt.

Vad som begärs — och som regeringen hittills vägrat — är helt enkelt en rättskontroll (först och främst en utredning rörande sådan kontroll) som skall göra det möjligt att inskrida mot lagstridiga förvaltnings- och styrelsebeslut i opolitisk ordning. Då frågan var före i riksdagen erkändes av alla att Sverige på denna punkt har mindre utformade garantier för medborgarnas rättigheter än praktiskt taget alla andra demokratier; de som inte ville gå med på en reform hävdade blott att det gick bra ändå och att vi skall stanna vid våra gamla vördnadsvärda bestämmelser — kort sagt, det var de mest allmänna konservativa talesätt man stödde sig på. Härtill kom ett och annat ord om att genomförd rättvisa väl inte alltid var så viktig — "millimeterrättvisa" var något löjligt och föraktligt, antydde utrikesministern.

Statsministerns nu presterade motivering för den negativa ståndpunkten är emellertid än mera oroande. Hr Erlander var förskräckt och förvånad över tanken "att de politiska besluten skall kunna prövas av en domstol"; han ville knappast tro att någon menade något så underligt . . . och så föll han tillbaka på det refererade talet om USA. Det är tydligt att då statsministern använde uttrycket "politiska beslut", var detta ett nytt drag i rävspelet. Han låtsade som om alla beslut fattade av regeringen (ämbetsverken undvek han att tala om) var av politisk natur och därför föll så att säga vid sidan av frågan om lagligheten. Uppenbarligen är detta en ren ordlek, men det är möjligt att tanklösa lyssnare tog den på allvar. Dels är massor av beslut som fattas av regeringen och olika styrelser inte politiska i den meningen att de skulle ha något som helst med den politiska åskådningen att göra, dels och framför allt kan det hända att även de mest renodlat politiska beslut är olagliga. Och det är just den saken det här gäller. Vad statsministern yttrade innebär att olagliga regeringsbeslut bör följas av domstolar, förvaltning och medborgare, utan möjlighet till domstolsprövning, därför att de är "politiska", och politiska blir de därför att regeringen fattat dem — det är ett nätt cirkelbevis.

Det är förbluffande att "landets statsminister" (som hr Erlander älskar att kalla sig) i en livsviktig fråga inte *söker* gå in på realdebatt, utan slingrar sig som en smålistig student i tentamen. Då han under slingrandet kommer till sådana påståenden som att olagliga regeringsbeslut bör åtlydas utan möjlighet till laglig prövning går det inte att ta det hela som nojs och löst prat — deklarationen är alltför upprörande.

Skatt och parlamentarism i Stadshuset

Försvarsminister Torsten Nilsson har ryckt till hr Mehrs försvar och med den pondus han är mäktig gjort ett inlägg i den kommunalpolitiska diskussionen. Han fann att folkpartiets politik i Stadshuset under de senaste fyra åren varit "avslöjande". Det låter sig säga. Den har avslöjat att liberalismen vid makten bedrivit en framstegspolitik som kommit tidigare socialdemokratiska misstänkliggöranden på skam. Ett par exempel: pensionärerna har under den liberala regimen fått förmåner som är bättre än på något annat håll i landet, hyresgästerna har effektivare än på andra håll skyddats mot de senaste årens kostnadsstegringar. Samtidigt har skatten, trots den nödvändiga höjningen, hållits lägre än på de flesta andra håll.

I fråga om skattehöjningen — hr Mehrs älsklingsämne — var försvarsministern uppenbart inte beredd att hålla den socialdemokratiske gruppledaren under armarna. Tvärtom förklarade han att höjningen i och för sig inte skulle föranlett några hårda domar om inte folkpartiet 1950 lovat skattesänkning. Det har sagts många gånger förr, och det kan sägas en gång till att diskussionen 1950 gällde statsskatten och inte kommunalskatten. Den socialdemokratiska frihandsteckningen kan på den punkten lämnas därhän, men vad som har intresse är att hr Mehr inte får något stöd för sin skattelinje av partikamraterna i regeringen. Hr Nilsson vill lika litet som hr Sköld förneka att skatteuttaget i stort sett varit nödvändigt. Hr Sköld har framhållit att hr Bergvall möjligen kunde minskat detta med 10 milj. genom att vältra över stadens kostnader för spårvägstrafiken på nästa års budget — det skulle bl. a. ha betytt att skattebetalarna nästa år fick betala de gratisresor hr Mehr i år åtnjuter på spårvägen. Men därifrån är steget långt till att minska skatteuttaget med de närmare 100 milj. kr. som socialdemokraterna förordat. Så fort något statsråd yttrar sig om Stockholms affärer blir det i sak klart underbetyg för partivännerna i Stadshuset.

Även hr Mehr hade åtskilligt av intresse att komma med vid mötet i Vinterpalatset. Det är nämligen en intressant fråga hur socialdemokraterna tänker klara "regeringen" i Stockholm för den händelse de får ett par tre vinstmandat och majoritetsförhållandet därmed ändras. Kommer de att söka samverkan med kommunisterna, folkpartiet eller högern? Frågan har naturligtvis inte — som hr Mehr låtsas tro — ställts därför att en socialdemokratisk seger ter sig sannolik. I så fall skulle ju hr Erlander bedöma folkpartiets utsikter som mycket goda när han efterlyste hr Ohlins inställning till regeringsfrågan efter valet. Men väljarna har rätt att veta hur socialdemokraterna tänker handla i ett visst läge. Hr Mehrs besked var som sagt inte utan intresse. Någon fast "regeringssamverkan" skulle inte skapas åt något håll, utan socialdemokraterna komme att självständigt lägga fram sina förslag, sedan fick man se om majoritet kunde vinnas för dessa. Det är med andra ord minoritetsstyret som kommit till heders igen. Ända sedan 20-talet har man på socialdemokratiskt håll fördömt systemet med hoppande majoriteter. Nu gör hr Mehr en helomvändning och avslöjar sig som en sannskyldig lärjunge till C. G. Ekman. Må en sådan proselyt behandlas med mildhet!

De hundra miljoner i lånemedelsbrist

inom bostadsområdet som upptäcktes i slutet av juni i år är fortfarande en outredd fråga. Trots upprepade förfrågningar har det varit omöjligt att från regeringen få redovisning för hur det egentligen förhåller sig med denna brist och hur den — i den mån det gäller ett verkligt medelsbehov — skall kunna täckas.

Efter statsministerns svar i radiointervjun i måndags synes regeringens ovillighet att ge besked emellertid fullt förklarlig; skälet tycks helt enkelt vara att man inte heller på högsta ort har en aning om hur det egentligen förhåller sig. Så här svarar nämligen statsministern: "Ja, det kan jag verkligen inte svara på. Jag föreställer mig att det här är lån i större utsträckning. Och det kan inte bli tal om att dessa lån skall betalas genast. Det mesta går väl på kapitalbudgeten."

Vem blir klokare av dessa uppgifter? Att medlen går på kapitalbudgeten hindrar ju inte att de "betalas genast". I den mån det är fråga om tilläggslån skall de tvärtom, enligt regeringens ivrigt fasthållna princip om engångsavskrivning, belasta driftsbudgetens utgiftssida allt eftersom lånen kommit subventionsmottagaren till handa. Skall hr Erlanders uttalande tolkas som att han numera anslutit sig till folkpartiets — av regeringen ännu i maj hårt kritiserade — krav på flerårsavskrivning av tilläggslån? Något undantag för den del av bristen som kan gälla denna typ av lån gjorde statsministern ju inte. Eller om detta inte är fallet — hur skall man då bära sig åt för att få fram någon begriplig mening i hr Erlanders uttalande?

PRESSGRANNAR

Författningsutredningen är intresseväckande, skriver Svenska Morgonbladet (fp). Direktiven har utformats så att det finns möjlighet för en djupgående undersökning:

Det är ju för vårt parlamentariska liv utomordentligt betydelsefulla problem, som här rullas upp och kräver sin lösning. Man behöver bara tänka på första kammaren, dess vara eller icke vara. Det förefaller åtminstone oss självklart, att denna icke enbart kan skäras bort, utan syftar man till enkammarsystem, tvingar detta fram betydelsefulla förändringar i andra avseenden. Det ena hör intimt samman med det andra. Som justitieministern framhåller finns det fortfarande betydelsefulla särdrag i första kammarens sammansättning, som icke alldeles bör lämnas ur räkningen. Hit hör indirekta val, frånvaro av bostadsband, längre mandatperiod och successiv förnyelse.

Förmodligen finns det inom kommittén skilda uppfattningar i denna fråga, och det är av ett betydande värde, att båda alternativen närmare får utformas och fixeras. Först därefter finns det någon möjlighet för en bredare opinion att välja ståndpunkt.

Justitieministern anknyter till gamla tankegångar inom svensk socialdemokrati när han tar upp frågan om majoritetsval i direktiven, skriver Svenska Dagbladet (h):

Dessa har klarast en gång kommit till uttryck i en motion av Rickard Sandler och Arthur Engberg, som utdömde den proportionella valmetoden och förordade renodlade majoritetsval i enmansvalkretsar. Partiets övervägande flertal ville då inte vara med om en sådan reform, och frågan är väl om härutinnan skett någon ändring sedan dess. Möjligen ha i vissa ledande partikretsar sympatierna för majoritetsval ökats i samma mån som socialdemokratiens nuvarande maktställning synes hotad och partiet därför blivit mer och mer beroende av samverkan med bondeförbundet. Valsättet får inte gynna uppkomsten av småpartier eller hindra en parlamentariskt stark regeringsmakt, säger justitieministern, och herr Sandler nickar säkert bifall. Men under utredningsarbetets gång kommer det sannolikt att visa sig, att svenska folket tycker att proportionella val garantera större rättvisa och ge bättre garanti mot ensidig maktutövning. Den meningen torde också ha starka företrädare inom kommittén.

Majoritetsval skulle betyda en brytning med hela det system under vilket vårt partiväsen utvecklats — det vill till starka argument för att motivera en sådan.

Hr Erlander hade en het och snärjande omgång i radiointervjun, anser Arbetet (s):

På avgjord plussida kan statsministern sätta sitt orubbliga lugn och änglalika tålamod att försöka vara uttömmande och utredande i sina svar. Och detta utan att han otillbörligt inkräktade på intervjuarnas tid. Dessa gavs onekligen rundlig tid att såväl fråga som kommentera svaren i oftast nya impertinenta frågeserier, som endast undantagsvis anknöt till den ursprungliga frågan.

Det änglalika tålamodet hos hr Erlander kombinerades med påtaglig nervositet och anfall av minnesförlust. Västgöta-Demokraten (s) finner i motsats till Arbetet att intervjun kanske inte "var direkt tråkig, men det lär heller inte kunna påstås att den blev någon större succés". **Särskilt anmärkningsvärd** finner Handelstidningen (fp) statsministerns irritation över att man frågar honom om de framtida riktlinjerna för jordbrukspolitiken:

När han nu inte hinner förelägga dem för väljarna i detta val, så får det vara till nästa, punkt och slut. Det är underförstått att väljarna under tiden bör ge koalitionen sitt förtroende så att säga på gehör. Ändå har hr Erlander själv helt nyligen erinrat om att redan i regeringsförklaringen 1951 utlovades en omläggning av prispolitikens grunder. Sedan dess har en valrörelse gått förbi utan att löftet infriats, och just nu står vi mitt i den andra, men när han krävs på beskedet finner hr Erlander intet annat ord än "enfaldigt". Ändå kan han inte vara okunnig om att förhalningen representerar en allvarlig olägenhet för jordbruksnäringen, vars anpassning efter fredstidens marknadsläge orimligt fördröjs. Bristande vilja i jordbruksdepartementet och bristande effektivitet i utredningsarbetet är anledningen.

Koalitionen har tjänat ihop till ett misstroendevotum, konstaterar tidningen.

En kvalitetsförsämring på mjölet betyder ingenting, bara veteodlarna slipper att göra förluster — det är RLF-tidningens mening:

Även om väderleken — som vi hoppas — nu varaktigt förbättrats, måste man räkna med att vad som hittills inträffat medför en betydande kvalitetsförsämring. Ökad vattenhalt och därmed sjunkande volymvikt samt groddskador blir ofrånkomliga. I det fallet företer situationen likheter med 1952. Den omedelbara konsekvensen torde bli, att rätt stora kvantiteter brödspannmål kan befaras inte komma att fylla kvalitetsfordringarna på fullgod vara. Därmed skulle brödsäden i viss utsträckning komma att få avyttras som fodersäd och odlarna åsamkas förluster. Det är därför befogat att redan nu överväga en uppmjukning av kvalitetsfordringarna för fullgod brödsäd. Närmast borde sådana överväganden gälla medgivande av en något lägre volymvikt och en något högre mältningsgrad än vad som nu stadgas för fullgod vara. Så skedde även hösten 1952. Härutöver förefaller det befogat att diskutera en sådan förändring av prisregleringsskalorna, att inte odlarna ensamma får bära förlusterna på grund av den ogynnsamma väderleken. Detta gäller hela landet.

Konsumenterna har vid det här laget vant sig vid grispotatis, dålig mjölk och dåligt kött, varför skulle de inte också kunna hålla till godo med sämre bröd?

Lantbruksförbundet tillstyrker i sitt remissvar i princip fiskeristyrelsens förslag till lag om vissa upplåtelser av fiskerätt m. m. Förbundet framhåller dock bl. a. att det synes rimligt att fiskerättsarrendatorer får samma skydd som vissa jordbruksarrendatorer genom arrendelagens bestämmelser för de s. k. sociala arrendena.

Kartnyckeln också hittad

Kaptenen vid IV milostaben som på tisdagen tappade en hemlig flygkarta blev också av med nyckeln till kartan. Det var en tiosidig förklaring till vad som fanns inprickat på flygbilden. Det var en annan officer som hittade nyckeln, vilken låg på gatan inte långt från den plats där byråsekreteraren fann kartan. Kaptenen har fått redogöra för hur han transporterat mappen där kartan och nycklarna låg. Han har förklarat att han inte vidtagit de försiktighetsåtgärder som han bort göra. Saken kommer att överlämnas till domstol, som får avgöra hur kaptenens handlingssätt skall bedömas.

SAS nummer fyra inom världsflyget

SAS kommer på fjärde plats bland världens flygbolag när det gäller internationell passagerartrafik — inrikestrafiken bortråknad alltså — med 574.000 befordrade passagerare förra året, enligt vad som framgår av IATA:s nu framlagda siffror för flygtrafiken 1953. Även sammanlagt — inrikestrafiken sålunda inräknad — hävdar sig SAS väl internationellt med över 670.000 passagerare.

Denna sommar har den svenska inrikestrafiken haft en bra säsong. Sista veckan i juli noterades rekordsiffran 3.332 befordrade passagerare på inrikesnätet. I toppen ligger som väntat den speciella sommarturistlinjen mellan Stockholm och Visby. Under veckan 17—23 juli flög 1.068 personer till Visby och 1.868 därifrån. Den veckan flög alltså nära 3.000 människor på denna linje.

Över 700 repetitionsinkallade vid Skåneregementena har begärt skördeuppskov. Då antalet överstiger den uppskovskvot som bestämts i chefens för armén förordning, får de inte automatiskt uppskov, men de som inte får detta genom förbandscheferna har ytterligare en möjlighet genom arméchefen, som prövar i sista hand. Först om en vecka till tio dagar torde resultaten föreligga klara. (DN, Malmö.)

DAGENS NYHETER
TEGELBACKEN, STOCKHOLM 1
Telefon 22 40 00
för rikssamtal: 22 40 20
Telegramadress: Dagenyheter
Postgiro- 1616 (för annonser)
nummer 1617 (för prenumeration)

Chefredaktör: *Herbert Tingsten*
(Träffas säkrast kl. 12.30—14.30)
Politisk huvudredaktör: *Leif Kihlberg*
Redaktionschef och ansvarig utgivare: *Sten Hedman*

Dagens Nyheters Aktiebolag:
Verkst. direktör: *Helge Heilborn*

PRENUMERATIONSPRISER
A — Stockholmsupplagan

		Stor-Sthlms tidningsområde	övriga landet
Månad	kr.	6:50	6:—
Kvartal	kr.	19:—	17:50
Halvår	kr.	37:50	34:50

ANNONSPRISLISTA
daterad 1/1 1954 tillhandahålles på begäran.
Från starten nr 30087

Dagens Nyheters tryckeri, Stockholm 1954.

Annons
Det är skillnad på kemtvätt och kemtvätt. Anlita den mångåriga experten Saltsjöbadstvätten och Ni blir nöjd med resultatet. Ring 190280

Ränte- och kapitalförsäkringsanstalten
RKA
Grundad 1850
Omslutning 113.000.000 kr.
PENSIONSFÖRSÄKRING
KAPITALFÖRSÄKRING
RKA säljer bl. a. försäkringar på två liv. Man och hustru kan sålunda köpa en pensionsförsäkring enligt vilken livränta utgår så länge endera av dem lever.
Huvudkontor:
Stockholm — V. Trädgårdsgatan 7
Tel. 10 01 60, 11 95 90
Avdelningskontor:
Göteborg — V. Hamngatan 7 — Tel. 17 00 35
Lund — Klostergatan 7 — Tel. 174 71
Mariestad — Österlånggatan 13 — Tel. 73

Gör dom inga misstag?
Jo, naturligtvis. Ingen är ofelbar. Myndigheter, nämnder och ämbetsverk fattar massor av beslut. Det finns alltid risk att felaktigheter och olagligheter insmyger sig. Självklart gäller detta även regeringens avgöranden.
Folkpartiet har i riksdagen föreslagit att rättsenligheten i myndigheternas beslut skall kunna prövas av domstol.
Socialdemokrater och bondeförbundare sade NEJ härtill. Särskilt vände de sig mot att lagenligheten av REGERINGENS åtgärder skulle granskas av domstol.
I Finland, Norge, Danmark, Frankrike, England finns i detta avseende bättre rättsgarantier än i Sverige. Dessa länders socialdemokrater har insett betydelsen härav. Men hr Erlanders parti vill inte och bondeförbundet fogar sig.
fp FOLKPARTIET
FOLKPARTIET
Rätt åt alla — orätt åt ingen

SJÖVÄGEN ÄR HUVUDVÄGEN TILL VÄNNERNA I ENGLAND
kontakta
SVENSKA LLOYD
för kontakt med England
NU 4 seglingar i veckan.

DIA Chemie
På vår utställning i Ostermans Marmorhallar vid 12:te internationella S:t Eriksmässan i Stockholm visar vi
Kemisk-tekniska specialiteter
Lacker och färger
Fasta mineraloljeprodukter
Organiska kemikalier
Oorganiska kemikalier
Farmaceutiska hel- och halvfabrikat
Terpenfria oljor, luktämnen, aromer och essenser
Växtskyddsmedel och medel mot skadeinsekter
Gummi- och asbestprodukter
Plaster
Välkommen på ett besök under Mässan.
DEUTSCHER INNEN- UND AUSSENHANDEL • CHEMIE
BERLIN C 2 SCHICKLERSTRASSE 5—7

I kväll
STIG JÄRREL
GABY STENBERG
i filmen om
Skattefria Andersson
Kärrtorpsplan kl. 19.30
Talare:
Borgarrådet Hjalmar Mehr.
Underhållning av Skarpnäcksflickorna och Chris Brothers munspelsorkester.
Tallkrogen, Lekplanen vid Kageholmsv. kl. 20.00
Talare:
Redaktör Gösta A. Svensson.
Underhållning av Skarpnäcksflickorna och Chris Brothers munspelsorkester.
Södra Ängby folkskola, skolmåltidslokalen, kl. 19.30
Talare:
Ombudsman Tore Karlsson.
Socialdemokraterna.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.